

larność i nieodzowność do prac badawczych nad Pismem świętym jak ThWNT, tym bardziej że uwzględnia najnowsze osiągnięcia w dziedzinie egzegezy NT. Słownik ten redagują H. Balzi, G. Schneider, profesorowie egzegezy NT w Bochum. Prof. Balz jest kierownikiem egzegezy NT na Wydziale Teologii Protestantckiej, a Schneider na Wydziale Teologii Katolickiej. Wydaje mi się, że przy współpracy interkonfesyjnej z udziałem wybitnych specjalistów bratnich wyznań dla opracowania poszczególnych haseł, w których dany naukowiec ma coś do powiedzenia, słownik stanie się prawdziwą kopalnią wiadomości dla egzegetów, teologów, a nawet laików wszystkich wyznań.

W słowniku została Autorom dana wielka swoboda w opracowaniu haseł, niemniej w przedmowie można zauważyć wytyczne szczególnie do współczesnej egzegezy. Może należałoby w tego rodzaju poważnym przedsięwzięciu jednak powiedzieć, co redaktorzy rozumieją pod pojęciem „egzegeza”. W każdym razie wspominają o jakiejś jej strukturze: 1. Najstarsze warstwy, 2. Historia tradycji, 3. Uwzględnienie materiału poza NT, jednak jako konieczność. Uważam, że to jest małe niedociągnięcie metodologiczne słownika. Słownik powinien być po historii form i tradycji wyraźniej uwzględnić element redakcji. Owszem, niezwykle trudno w każdym haśle mieć na uwadze te wszystkie elementy. Jednakże w przedmowie można było przewidzieć, jakie trudności wynikną ze słownikowego opracowania haseł w aspekcie egzegezy współcześnie pojętej.

W sumie można szczerze gratulować wydawcom, że podjęli się niezwykle trudnego zadania. Jak się okazuje, dobrze z niego się wywiązują.

Hugolin Langkammer OFM

Ks. Jerzy Chmiel. *Interpretacja Starego Testamentu w kerygmacie apostołskim o zmartwychwstaniu Jezusa. Studium hermeneutyczne*. Kraków 1979 ss. 222. Polskie Towarzystwo Teologiczne.

Książka ks. doc. J. Chmiela z teologicznego środowiska w Krakowie jest kolejnym dużym wkładem w rozwój polskiej myśli biblijnej. Autor ze swoich dotychczasowych publikacji dał się poznać jako doskonały znawca hermeneutyki biblijnej. Prezentowana rozprawa jest niejako ukoronowaniem jego biblijnych poszukiwań i zainteresowań. Nie znaczy to jednak, że Autor wypowiedział już w tej kwestii swoje ostatnie słowo. Mimo że warsztat w badaniach strukturalnych Biblii nie jest jeszcze należycie wypracowany, Autor z wielkim powodzeniem i po mistrzowsku nim się posługuje w odniesieniu do tekstów biblijnych. Przedmiotem analizy są mowy Piotra z Dz 2, 14-36; 3, 12-26; 4, 8-12 oraz apostołski kerygmat Pawła z 1 Kor 15, 3b-5.

Autor, jak sam to zaznacza we wstępie, celowo ograniczył się do tych tekstów. Zawierają one bowiem najwięcej cytatów starotestamentalnych. Celem poszukiwań zaś jest pokazanie, jak w przepowiadaniu apostołskim, którego zasadniczym przedmiotem była męka, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa, teksty Starego Testamentu były interpretowane. Odwoływanie się bowiem do nich nie było przecież dziełem przypadku. Niewątpliwie u podstaw tego leżała zawsze szeroko pojęta idea przepowiadania, że z Jezusem i Jego dziełem zbawczym zrealizowanym przez śmierć i zmartwychwstanie nadszedł czas zbawienia. W kontekście przepowiadania dokonał się też proces reinterpretacji tekstów Starego Testamentu. Z tego rodzą się bardzo

praktyczne pytania. Czy jest możliwość poznania, jakimi regułami hermeneutycznymi posługiwaniu się w przepowiadaniu apostołskim oraz czy przypadkiem refleksja chrześcijan nad tekstami starotestamentalnymi nie doprowadziła ich do wiary w zmartwychwstanie? Autor szuka odpowiedzi skupiając swoją uwagę na wybranych tekstach biblijnych. Wydaje się to słuszne, bo przebadanie całości kerygmatu apostołskiego drogą przeglądu systematyczno-historycznego wszystkich tekstów byłoby bardzo uciążliwe. Autor obiera bezpieczniejszą drogę, co nie znaczy łatwiejszą. Jest to droga w głąb, którą porównuje do „poszukiwań archeologicznych” odsłaniających poszczególne nawarstwienia (s. 8).

Po tym spojrzeniu na koncepcję pracy i jej metodę kilka zdań o układzie książki. Rozprawa ks. doc. J. Chmiela składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy poświęcony jest semantyce terminów określających zmartwychwstanie. Po wyjaśnieniach metodologicznych i historycznym rysie badań nad semantyką „zmartwychwstania”. Autor na wybranych przykładach pokazuje, jak przedstawiają się pola semantyczne interesujących go terminów. Dochodzi do wniosku, że w Nowym Testamencie następuje redukcja pól semantycznych określających zmartwychwstanie, ich skupienie wokół pojęcia „powstanie z martwych” oraz ich ubogacenie teologiczne. Przyczyną tego procesu nie były tylko zjawiska językowe, lecz zaistnienie faktu zmartwychwstania Jezusa, który stał się istotną treścią kerygmatu apostołskiego. Kolejne trzy rozdziały poświęcone są analizie strukturalnej fragmentów tegoż właśnie kerygmatu. Każdy z rozdziałów stanowi z racji obranej metody jakby niezależną całość. W każdym z nich można wyróżnić niejako dwie części. Po ukazaniu struktury mowy Autor omawia najpierw kolejno cytaty starotestamentalne, będące osnową całej argumentacji przemówień. Czyni to od strony tekstualnej, ukazując duży wpływ Septuaginty na autorów NT oraz ich pracę nad wkomponowaniem tekstów ST do biblijnego tekstu NT. W drugiej części każdego rozdziału Autor opisuje model hermeneutyczny, jaki tworzą cytaty starotestamentalne. Czyni to w sposób zwięzły, ale bogaty w graficzne wykresy i schematy. W tym bogactwie syntagmatycznym, przez napotkanie wielu nowych słów i określeń czytelnik może czuć się trochę zagubiony. W sumie jednak rozprawa nie traci swojej jasności stając się oryginalnym i twórczym opracowaniem.

Autor przez swoje badania odpowiada na pytania, jakie stawia sobie na początku pracy. Wszystkie teksty Starego Testamentu w kerygmacie apostołskim noszą na sobie znamiona doświadczenia chrześcijańskiego, jakim było przeżycie zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Gdyby nie ów fakt, nie miałyby miejsca refleksja nad tekstami, bo sama ich semiotyka nie była, jak pisze Autor, „ukierunkowana tak wyraźnie na wysnucie takich wniosków, jakie podaje kerygmat apostołski” (s. 153).

Wielką zaletą tej książki jest bardzo bogaty aparat naukowy oraz literatura przedmiotu obejmująca 448 pozycji. Do tego bogactwa ośmielam się dodać pozycję K. Kliesch. *Das Heilsgeschichtliche Credo in den Reden der Apostelgeschichte*. Köln-Bonn 1975. Właściwszym chyba miejscem na wykaz skrótów jest początek książki. Szkoda, że praca wydana jest techniką małej poligrafii i praktycznie nieosiągalna. Dużą jej zaletą jest obszerne résumé w języku francuskim. Studium ks. doc. J. Chmiela przeznaczone jest przede wszystkim dla biblistów, ale każdy, kto chciałby pisać na temat zmartwychwstania, musi sięgnąć po tę pozycję. Dzieło dedykowane samemu Ojcu świętemu chwali swego Autora, któremu należą się gorące podziękowania.